

Asia: VN/1531/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi alkoholilain muuttamisesta (alkoholijuoman toimittaminen, etämyynti ja markkinointi)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

A-klinikkasäätiö sr kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto. Olemme lausuneet samasta lakiesityksestä 30.8.2024 ja keskitymme tässä lausunnossa pääasiassa muutettuihin ja uusiin kohtiin.

A-klinikkasäätiö pitää esitystä haitallisena eikä kannata sen antamista eduskunnalle. Esityksellä tosiasiallisesti muutettaisiin alkoholimarkkinan rakennetta tavalla, joka mitätöisi Alkon kansanterveydellisen vaikuttavuuden ja erityistehtävän alkoholihaittojen ehkäisemisessä. Esityksen keskeiset ongelmat ovat alkoholin saatavuuden lisääminen ja sen aiheuttamat haitat terveydelle, hyvinvoinnille, kansantaloudelle ja tuottavuudelle. Lisäksi toimitusmyyntiin esitetyt seuraamusmaksut ovat liian alhaiset. Esitysluonnosta olisi muutettava merkittävästi, jotta alkoholilain tavoitteet toteutuisivat.

TOSIASIALLISET MUUTOKSET ALKON ASEMASSA

Esityksellä luotaisiin epätasapainoinen asetelma ulkomaisten ja kotimaisten alkoholimyyjien välille, mikäli ulkomaisille toimijoille sallittaisiin kaiken alkoholin etämyynti ja kotimaiset vähittäismyyntiluvan haltijat olisivat oikeutettuja vain käymisteitse valmistettujen enintään 8,0-tilavuusprosenttisten ja muilla tavoin valmistettujen enintään 5,5-tilavuusprosenttisten alkoholijuomien toimitusmyyntiin. Kotimaisista toimijoista vain Alko voisi harjoittaa väkevämpien alkoholituotteiden toimitusmyyntiä.

Asetelma kannustaisi suomalaisia kauppiaita perustamaan yksiköitä lähinaapurimaihin, erityisesti Viroon, joista myös väkevämpien alkoholituotteiden myynti suomalaisille kuluttajille olisi järjestettävissä nopeilla toimituksilla. Raja kotimaan vähittäismyyntiin ja ulkomailta tapahtuvan etämyyntin välillä hämärtyisi tavalla, joka käytännössä estäisi Alkoa hoitamasta erityistehtäväänsä alkoholihaittojen ehkäisyssä. Myös esityksen vaikutusarvioinneissa todetaan, että monopolin alaisten tuotteiden rajat ylittävä etämyynti vaikuttaisi Alkon asemaan ja heikentäisi alkoholin vähittäismyyntiin yksinoikeusjärjestelmän perusteita. Tältä osin esitys muuttaisi Alkon kansanterveydellistä tehtävää ja asemaa vastoin hallitusohjelmaa.

On huomattava, että EU-komissio ei ole edellyttänyt kaikkien alkoholijuomien etämyyntin mahdollistamista, vaan vaatinut lausunnossaan Suomea selkeyttämään etämyyntiin liittyviä säännöksiä. Esitys myös väkevien alkoholijuomien etämyyntin sallimisesta on hallituksen oma linjavalinta.

LUPA- JA VALVONTARESURSSIEN PUUTTEELLISUUS

Vaikutusarvioiden perusteella Alkoholin kotiinkuljetuksen mahdollistaminen tulee lisäämään sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston sekä aluehallintovirastojen työtä. Kotiinkuljetuksen myötä valvottavana on käytännössä ääretön määrä alkoholin luovutuspaikkoja verrattuna nykytilanteeseen, jossa valvonnan alaisia anniskelu- ja vähittäismyyntipaikkoja on noin 14 500. Koeostot uutena viranomaisvalvonnan muotona tuovat oman lisänsä valvonnan toteuttamiseen. Valvontatehtävän laajuus ja luonne huomioiden esityksessä suunnitellut valvonnan lisäresurssit (AVI kaksi henkilötyövuotta luvittamiseen ja kaksi valvontaan sekä Valvira kaksi henkilötyövuotta) vaikuttavat alimitoitetuilta.

Esityksen vaikutusarvioinnin mukaan nykyisin vain murto-osasta rajat ylittävällä etämyynnillä hankituista alkoholijuomista maksetaan asianmukaisesti verot, ja veronkierron valvonnan arvioidaan osoittautuvan jatkossakin haastavaksi. Vaikka sääntelyä muutettaisiin esityksessä kuvatulla tavalla, liittyy alkoholista maksettavien verojen perintään ja ilmoituskäytäntöihin merkittävää epävarmuutta. Esityksessä on kuvattu Ruotsissa suoritettua alkoholiverotuksen tehovalvontaa yhtenä mahdollisena syynä verkko-ostamisen hillitsemisessä. Sitä vastoin Suomen verohallinnon resursseihin esityksessä ei esitetä vahvistusta, vaan todetaan esityksen vaikuttavan alkoholiveron kertymään vain vähän. Rajat ylittävän etämyyntikäytännön uudistuessa olisi tarpeen varmistaa riittävät resurssit veronkierron ehkäisemiseksi.

SEURAAMUSMAKSUA NOSTETTAVA

A-klinikkasäätiö katsoo, että alkoholin toimittajan velvollisuuksien rikkomisesta säädetyn seuraamusmaksun ylärajaa on nostettava. Seuraamusmaksu on sanktioluontoinen hallinnollinen seuraamus, jonka tarkoitus on ohjata sääntöjen mukaiseen käyttäytymiseen. Seuraamusmaksun

laskeminen enintään 1000 euroon ei turvaa maksulla tavoiteltavaa ohjausvaikutusta, päinvastoin, jo alkuperäinen 20 000 euron yläraja oli riittämätön. Suomessa päivittäistavarakaupan keskisuurten kauppojen keskimääräinen myynti vuonna 2023 oli yli 10 miljoonaa euroa, suurimmissa yksiköissä jopa 55 miljoonaa euroa. Jos seuraamusmaksulla tavoitellaan aitoa ohjausvaikutusta, sen tulisi kohdistua alkoholin myyjänä toimivaan vähittäisluvan haltijaan ja olla sidoksissa tämän liikevaihtoon. Esityksessä käsiteltyjen ulkomaisten lainsäädäntöesimerkkien perusteella mm. Norjassa seuraamusmaksu voi olla enintään neljä prosenttia yrityksen vuotuisesta liikevaihdosta tai enintään 20 kertaa kansanvakuutuksen perusmäärä, mikä tarkoittaisi yli 200 000 euron tasoa.

KOTIINKULJETUKSEN TODENNETUT RISKIT

Alkoholin toimitusmyynti siirtää alkoholinkulutusta valvotuista tiloista koteihin, jossa se voi pidentää ja tihentää juomiskertoja, lisätä perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa sekä altistaa lapsia myös muulla tavoin vanhempien alkoholinkäytön ongelmille. Kotiinkuljetus lisää todennäköisimmin riski- ja ongelmakäyttäjien kulutusta ja voi lisätä haitallisesti myös ikääntyneiden ja liikkumisrajoitteisten henkilöiden alkoholinkäyttöä. Alkoholin kotiinkuljetuksen riskit ilmenevät selvästi mm. Britanniassa Alcohol Change UK:n vuonna 2024 toteuttamasta tutkimuksesta 1). Raportissa selvitettiin alkoholin kotiinkuljetukseen liittyviä näkökohtia kuluttajilta, jotka olivat tilanneet alkoholia vähintään kerran kuukaudessa viimeisten kolmen kuukauden aikana. Kansallisesti edustavan aikuisvastaajajaneelin osallistujista 61 % käytti alkoholia useammin kuin kerran viikossa ja lähes puolet vastaajista ylitti paikallisen riskikulutuksen rajan. Viimeisintä tilausta tarkasteltaessa 47 % vastaajista oli vastaanottanut tilauksen samana päivänä ja 11 % vain puolen tunnin sisällä tilauksesta. Kolme kymmenestä vastaajasta ilmoitti joskus tilanneensa alkoholia toimitusmyynnistä päihtyneenä ja 35 % oli joskus tilannut kotitoimituksen jatkaakseen juomista, kun alkoholi oli loppunut. Heistä yli puolet ilmoitti, että juominen olisi päättynyt, mikäli toimitusmyynti ei olisi ollut käytettävissä.

Alkoholin saatavuuden ja alkoholihaittojen yhteydestä on runsaasti tutkimusnäyttöä, joka on dokumentoitu aiempien lausuntokierrosten yhteydessä. Yhteenvetona voi mainita, että haitat kohdistuvat nopeimmin alkoholin ongelma- ja riskikuluttajiin, mutta ilmenevät myös kroonisina sairauksina ja aiheuttavat suurta tautitaakkaa työikäisessä väestössä. Alkoholin aiheuttamat haitat julkistaloudelle muodostuvat sosiaali- ja terveystalouden ylikuormituksesta, menetetyistä elinvuosista, terveystappioista ja verotulojen menetyksistä. Kokonaistalous kärsii alkoholihaittojen aiheuttamista kustannuksista työelämälle ja tuottavuudelle.

Mikäli esitystä alkoholin toimittamisesta, etämyynnistä ja markkinoinnista edistetään, tulisi sitä muuttaa ainakin seuraavilta osin:

- Rajat ylittävään etämyyntiin tulee soveltaa samoja rajoituksia kuin kotimaisille vähittäismyyntiluvan haltijoille. Siten etämyynti ulkomailta olisi mahdollista enintään 8,0-prosenttisille käymisteitse valmistetuille ja 5,5-prosenttisille muille juomille.
- Alkon vähittäismyyntin yksinoikeusjärjestelmä tulee säilyttää yli 8,0-prosenttisten juomien osalta.
- Kotiinkuljetuksen vahvan tunnistautumisen velvoite on palautettava.

- Seuraamusmaksun ylärajaa on korotettava tuntuvasti ja se tulee määritellä liikevaihtoperusteisesti.
- Alkoholila- luovuttavan kuljettajan velvollisuudet ja oikeudet tulee täsmentää ottaen huomioon ikäraja- ja päihtyneisyysvalvonnan erilaiset tilanteet, tietosuoja ja työsuojelu.
- Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston sekä aluehallintovirastojen määrärahoja on korotettava sekä verovalvontaan osoitettava lisää resursseja.

1) <https://alcoholchange.org.uk/publication/research-summary-the-need-for-responsible-alcohol-delivery>

A-klinikkasäätiö

Hannu Jouhki

toimitusjohtaja

Jouhki Hannu
A-klinikkasäätiö